

INHOUDSOPGAVE

WOORD VOORAF	V
---------------------	----------

DEEL I.	
ALGEMEEN DEEL	1

HOOFDSTUK I. DE BEGINSELEN VAN BEHOORLIJK BESTUUR: BEGRIIP EN PLAATS IN DE HIËRARCHIE VAN DE NORMEN	
Patricia Popelier	3

Afdeling 1. Begrip en situering van de beginselen van behoorlijk bestuur en van het behoorlijk burgerschap	3
§ 1. Beginselen van behoorlijk bestuur als specificatie van een algemene redelijkheidseis	3
§ 2. Behoorlijk burgerschap	10
§ 3. Geschreven en ongeschreven beginselen van behoorlijk bestuur	16
Afdeling 2. De functies van beginselen van behoorlijk bestuur	19
§ 1. Garanties tegen overheidswillekeur	19
§ 2. De preventieve en de rechtsbeschermende waarborgfuncties	21
§ 3. De instrumentele functie	21
§ 4. Discretionaire en gebonden bestuursbeslissingen	22
Afdeling 3. Aard van de rechterlijke toetsing	24
Afdeling 4. Plaats in de hiërarchie van de normen	26
§ 1. De grondwettelijke waarde van beginselen van behoorlijk bestuur	26
§ 2. Toetsing van de wet aan beginselen van behoorlijk bestuur in de rechtspraak van het Grondwettelijk Hof	29
§ 3. De rechtspraak van het Hof van Cassatie: beslissingen <i>contra legem</i>	32
§ 4. Toetsing van de wet aan beginselen van behoorlijk bestuur in de rechtspraak van het EHRM	34

HOOFDSTUK II. HET TOEPASSINGSGEBIED VAN DE BEGINSELEN VAN BEHOORLIJK BESTUUR	
Frederik Vandendriessche en Devin Kumpen	37

Afdeling 1. Inleiding	37
Afdeling 2. Geen wettelijk bepaald toepassingsgebied voor de BBB	38
Afdeling 3. Enkele stemmen uit de rechtspraak en de rechtsleer	41

§ 1. Algemeen	41
§ 2. Rechtspraak	42
§ 3. Rechtsleer	53
Afdeling 4. Proeve van toepassingsgebied voor de BBB	55
§ 1. Een toepassingsgebied uitgaande van de doelstellingen van de BBB	55
§ 2. Principiële toepasselijkheid van de BBB op de ‘organieke overheden’	57
I. De organieke overheden onderworpen aan de BBB	58
II. De onderworpen handelingen van de organieke overheden	63
A. Zowel eenzijdige, contractuele als feitelijke handelingen zijn onderworpen	63
B. Zijn ook de handelingen van organieke overheden die niet gericht zijn op een taak van algemeen belang of een openbare dienst, onderworpen?	68
§ 3. De BBB in beginsel niet toepasselijk op de handelingen van niet-organieke overheden, tenzij het gezagshandelingen betreft of ze ingebed zijn in een publiekrechtelijk procedé	72
I. De gezagshandelingen	72
II. De niet-gezagshandelingen die kaderen in een publiekrechtelijk procedé	75
§ 4. Zijn de BBB toepasselijk op bepaalde handelingen van de organen van de wetgevende en rechterlijke macht?	77
HOOFDSTUK III. DE BEGINSELEN VAN BEHOORLIJK BESTUUR IN HET RECHT VAN DE EUROPESE UNIE	
Henri de Waele	83
Afdeling 1. Inleiding	83
Afdeling 2. Bronnen	84
§ 1. Rechtspraak van het EU-Hof van Justitie	84
§ 2. EU-Grondrechtenhandvest	85
§ 3. EVRM	86
§ 4. <i>Soft law</i>	88
Afdeling 3. Status en toepassingsgebied	88
§ 1. Status	88
§ 2. Toepassingsgebied	89
Afdeling 4. De EU-beginselen nader beschouwd	90
§ 1. Algemeen beginsel van behoorlijk bestuur	90
§ 2. Zorgvuldigheidsbeginsel	92

§ 3. Motiveringsbeginsel	93
§ 4. Verdedigingsbeginsel	94
§ 5. Beginsel van openbaarheid van bestuur	95
§ 6. Rechtszekerheid- en vertrouwensbeginsel	97
§ 7. Onpartijdigheidsbeginsel	98
§ 8. Voorzorgsbeginsel	100
§ 9. Evenredigheidsbeginsel	101
Afdeling 5. Doorwerking in het nationale recht	102
Afdeling 6. Afsluiting	103

HOOFDSTUK IV. DE BEGINSELEN VAN BEHOORLIJK BESTUUR IN EEN TIJDPERK VAN DIGITALISERING: LESSEN UIT NEDERLAND

C.J. (Johan) Wolswinkel	105
-------------------------	-----

Afdeling 1. Inleiding	105
Afdeling 2. Digitalisering van het openbaar bestuur	106
§ 1. Digitalisering	106
I. Algemeen	106
II. Artificiële intelligentie	107
A. Intelligentie	107
B. Redeneren: <i>rule-based</i>	108
C. Leren: <i>case-based</i>	109
§ 2. Digitalisering en openbaar bestuur	110
I. Algemeen	110
II. Digitale communicatie	111
III. Digitale besluitvorming	111
Afdeling 3. Beginselen van behoorlijk bestuur	112
§ 1. Algemeen	112
§ 2. Beginselen van behoorlijk IT-gebruik	113
§ 3. Beginselen van behoorlijk bestuur en digitalisering	114
I. Algemeen	114
II. Digitale besluitvorming	116
A. Vooraf	116
B. Een omtrekkende beweging? <i>Equality of arms</i>	117
C. Zorgvuldigheidsbeginsel	121
D. Motiveringsbeginsel	122
E. Transparatiebeginsel	123
F. Overige beginselen van behoorlijk bestuur	124
III. Digitale communicatie	126
A. Vooraf	126
B. Beginselen van betrouwbaarheid en vertrouwelijkheid	126

C. Recht op toegang tot en zinvol contact met de overheid	127
Afdeling 4. Grenzen aan beginselen van behoorlijk bestuur	129
§ 1. Algemeen	129
§ 2. Inherente beperkingen	129
I. Reikwijdte	129
II. Nieuwe beginselen van behoorlijk bestuur?	130
§ 3. Concurrerende normenkaders	131
I. Mensenrechten	131
A. Digitale communicatie	131
B. Digitale besluitvorming	132
II. AVG	133
III. AI-Verordening	135
IV. AI-Verdrag	137
Afdeling 5. Afsluiting	138
 HOOFDSTUK V. DE BEGINSELEN VAN BEHOORLIJK BURGERSCHAP ALS ‘TEGENGEWICHT’ VOOR DE BEGINSELEN VAN BEHOORLIJK BESTUUR?	
Michelle Meulebrouck	141
 Afdeling 1. Inleiding	
Afdeling 2. Oorsprong behoorlijk burgerschap	143
Afdeling 3. Rechtstheoretisch kader behoorlijk burgerschap	145
§ 1. Veruitwendiging van het ‘wederkerig bestuursrecht’	146
§ 2. Vormen van ‘behoorlijk handelen’	149
§ 3. Pendant van de beginselen van behoorlijk bestuur	152
Afdeling 4. Concept behoorlijk burgerschap	156
§ 1. Definitie behoorlijk burgerschap	156
§ 2. Bron en kwalificatie van de beginselen van behoorlijk burgerschap	158
I. Algemene rechtsbeginselen?	158
II. Verschillende verplichtingen	160
III. Wettelijke verplichting	165
Afdeling 5. Toepassingen behoorlijk burgerschap <i>sensu stricto</i>	170
§ 1. Rechtspraak	170
I. Raad van State	171
II. Raad voor Vreemdelingenbetwistingen	179
III. Raad voor Vergunningsbetwistingen	181
IV. Handhavingscollege	183
V. Raad voor betwistingen inzake studievoortgangsbepalingen	183

VI. Gewone hoven en rechtbanken	184
§ 2. Overige toepassingsgevallen	186
Afdeling 6. Begrenzing behoorlijk burgerschap en toegang tot de rechter	187
Afdeling 7. Besluit	189
DEEL II.	
BESPREKING VAN DE DIVERSE BEGINSELEN VAN	
BEHOORLIJK BESTUUR	191
HOOFDSTUK I. HET ZORGVULDIGHEIDSBEGINSEL	
Kaat Leus	193
Afdeling 1. Inleiding	193
§ 1. Situering	193
§ 2. De veelomvattende draagwijdte van het zorgvuldigheidsbeginsel als algemeen beginsel van behoorlijk bestuur	195
§ 3. Het zorgvuldigheidsbeginsel als wijdverbreide rechterlijke toetsingsnorm ter beoordeling van (on)rechtmatig bestuur	196
Afdeling 2. Zorgvuldigheid van de eenzijdige bestuurlijke rechtshandeling	201
§ 1. Vooraf: het zorgvuldigheidsbeginsel als zelfstandig beginsel van behoorlijk bestuur?	201
§ 2. Zorgvuldige voorbereiding van de bestuurshandeling	205
I. Zorgvuldig verzamelen van gegevens en inlichtingen met het oog op het samenstellen van een volledig dossier	205
A. Onderzoek naar het bestaan en de waarachtigheid van de feiten en het belang van een zorgvuldig gestoffeerd administratief dossier	205
B. De actualiteit van de feiten en de gegevens	211
C. De hoorplicht als element van zorgvuldige feitengaring	212
D. Zonder (volledig) (tucht)dossier geen zorgvuldige eerbiediging van het recht van verdediging	212
E. De vereiste van bestuurlijke standvastigheid in de beoordeling van de feitelijke en juridische aspecten van een dossier	214

II.	Deskundige voorlichting, na te leven adviesverplichtingen en regelmatige totstandkoming ervan	215
A.	Algemeen	215
B.	Toepassingen	217
C.	Adviesverlening vereist (ook) daadwerkelijke beraadslaging en verslaggeving	222
§ 3.	Zorgvuldige besluitvorming	224
I.	Vereiste van zorgvuldige afweging van belangen en actuele gegevens	224
II.	Andere inhoudelijke eisen die (mede) voortvloeien uit de zorgvuldigheidsplicht	226
III.	Zorgvuldige beraadslaging en stemming bij het nemen van de beslissing	227
IV.	Zorgvuldigheid wat het tijdstip van besluitvorming betreft	228
V.	Zorgvuldigheid bij de kennisgeving van eenzijdige bestuursbeslissingen, inclusief bijstand en begeleiding	230
Afdeling 3.	Besluit	233
HOOFDSTUK II. HET MOTIVERINGSBEGINSEL		
Annelien Stijleman		235
Afdeling 1.	Situering	235
§ 1.	Begrip	235
§ 2.	Toepassingsgebied	237
§ 3.	Onderscheid met de formelemotiveringsplicht	238
§ 4.	Controle door de rechter	240
§ 5.	Situering ten aanzien van andere algemene beginselen van behoorlijk bestuur	241
I.	Het redelijkheidsbeginsel	241
II.	Het zorgvuldigheidsbeginsel	242
§ 6.	Gevolgen van de vernietiging wegens een schending van de materiële motiveringsplicht	242
Afdeling 2.	De motieven	243
§ 1.	De motieven moeten ingegeven zijn vanuit het algemeen belang	243
§ 2.	De motieven moeten terug te vinden zijn in de bestuurlijke beslissing of in het administratief dossier	244
§ 3.	De motivering moet afdoende, deugdelijk en draagkrachtig zijn	246
§ 4.	De motieven moeten feitelijk juist zijn	249

I.	Algemeen	249
II.	Betichting van valsheid om de bewijskracht van stukken te ontminnen	251
§ 5.	De motieven moeten juridisch juist zijn	252
Afdeling 3.	De omvang van de motiveringsplicht	255
§ 1.	Onderscheid tussen de discretionaire en de gebonden bevoegdheid van het bestuur	255
I.	Gebonden bevoegdheid	255
II.	Discretionaire bevoegdheid	256
§ 2.	Omstandigheden die aanleiding geven tot een verstrengde motiveringsplicht	258
Afdeling 4.	Controle van de motieven door de bestuursrechter	259
§ 1.	Het vermoeden van wettigheid	259
§ 2.	De bevoegdheid van de bestuursrechter inzake de motievencontrole	263
§ 3.	De onderzoeksbevoegdheden van de bestuursrechter	266
Afdeling 5.	Consistentiebeginsel als onderdeel van het materiële motiveringsbeginsel	267
Afdeling 6.	Overtollige motieven	269
Afdeling 7.	Evidente motieven	271
Afdeling 8.	Substitutie van motieven	272
Afdeling 9.	Besluit	273
HOOFDSTUK III. HET REDELIJKHEIDS- EN EVENREDIGHEIDSBEGINSEL		
Liesbeth Todts		277
Afdeling 1.	Inleiding: begrip en situering	277
§ 1.	Begrip	277
§ 2.	Onderscheid met andere beginselen van behoorlijk bestuur en andere behoorlijkheidsbeginselen	278
Afdeling 2.	Toepassingsgebied	283
§ 1.	Enkel bij een discretionaire bevoegdheid	283
§ 2.	Geen toepassing <i>contra legem</i>	284
Afdeling 3.	Onderverdelingen	284
§ 1.	Algemeen verbod van willekeur	284
§ 2.	Zuinigheidsplicht	286
§ 3.	Evenredigheidsbeginsel	288
I.	Begrip en situering	288
II.	Draagwijdte	290
A.	Draagwijdte op internationaal niveau	290
B.	Draagwijdte op nationaal niveau	294

III. Toepassingen van het evenredigheidsbeginsel	299
A. In het ambtenaren(tucht)recht	299
B. In het omgevingsrecht	301
C. In het openbareordehandhavingsrecht	303
D. In het overheidsopdrachtenrecht	306
Afdeling 4. Toetsingsintensiteit van de rechter	307
§ 1. Algemeen: een ‘terughoudende’ controle	308
§ 2. (Geen) invloed van de juridische kwalificatie	309
§ 3. (Wel?) invloed door de aanwezigheid van fundamentele rechten en vrijheden	311
Afdeling 5. Mogelijke gevolgen van een schending van het redelijkheids- of evenredigheidsbeginsel	313
§ 1. Voor het bestuur	313
§ 2. Voor de bestuurdde	314
Afdeling 6. Conclusies	316
 HOOFDSTUK IV. HET GELIJKHEIDSBEGINSEL	
Jan Theunis en Frederic Eggermont	319
 Afdeling 1. Inleiding	319
Afdeling 2. Het gelijkheidsbeginsel als rechtsnorm	320
Afdeling 3. De verschillende gedaanten van het gelijkheidsbeginsel als beginsel van behoorlijk bestuur	322
§ 1. Toepassing van de norm in geval van gebonden bevoegdheid	322
§ 2. Toepassing van de norm in geval van beoordelingsbevoegdheid	325
§ 3. Uitoefening van normerende bevoegdheid	329
I. Wettig doel	330
II. Objectief onderscheid	330
III. Pertinent onderscheid	331
IV. Evenredigheid	335
V. Vergelijkbare gevallen gelijk behandelen	338
VI. Onvergelijkbare gevallen ongelijk behandelen	341
VII. Gelijkheid = redelijkheid + evenredigheid	342
Afdeling 4. Het gelijkheidsbeginsel ten aanzien van andere beginselen en in enkele domeinen van het bestuursrecht	344
§ 1. Gelijkheid ten aanzien van het gebruik van de openbare dienst	344
§ 2. Gelijkheid voor de openbare lasten	346
§ 3. Gelijkheid inzake benoemingen en bevorderingen	350
§ 4. Gelijkheid inzake overheidsopdrachten en aanverwante sectoren	356
§ 5. Gelijkheid ten aanzien van de autonomie	360

Afdeling 5. Enkele aspecten waarmee rekening moet worden gehouden als de schending van het gelijkheidsbeginsel wordt ingeroepen	361
§ 1. De schending van het gelijkheidsbeginsel moet worden gestaafd	361
§ 2. Niet elke onwettigheid is een discriminatie	362
§ 3. De schending van het gelijkheidsbeginsel ligt in een lacune	363
§ 4. De schending van het gelijkheidsbeginsel ingeroepen door een overheid	365
§ 5. Het openbareordekarakter van het gelijkheidsbeginsel	365
Afdeling 6. Besluit	367
HOOFDSTUK V. HET RECHTSZEKERHEIDS- EN VERTROUWENSBEGINSEL	
Aube Wirtgen en Sietse Wils	369
Afdeling 1. Het rechtszekerheidsbeginsel	369
§ 1. Inleiding	369
I. Het rechtszekerheidsbeginsel: begrip en functie	369
II. De plaats van het rechtszekerheidsbeginsel in de normenhiërarchie	370
III. Rechtszekerheids- en vertrouwensbeginsel	372
§ 2. Kenbaarheid en duidelijkheid van het recht	376
§ 3. De niet-retroactiviteit van administratieve rechtshandelingen	379
I. Principe: verbod van retroactiviteit	379
II. Temperingen van het verbod van retroactiviteit	382
III. De terugwerkende kracht van een vernietigingsarrest van de Raad van State	384
IV. De intrekking van administratieve rechtshandelingen	388
A. Begrip	388
B. Voorwaarden waaronder de intrekking is toegelaten	393
1° De intrekking als jurisprudentiële ontwikkeling	393
2° De klassieke leer, geënt op een dubbel criterium	393
3° Jurisprudentiële verfijning van de klassieke leer	397
4° Kritiek op de klassieke leer	399

Afdeling 2. Het vertrouwensbeginsel	401
§ 1. Begrip	401
§ 2. Toepassingsvoorwaarden	403
I. Jurisprudentiële en doctrinale omschrijving van de toepassingsvoorwaarden	403
II. Nadere ontleding van de toepassingsvoorwaarden	405
A. De hoedanigheid van het optredende bestuur	405
B. Bestuursgedrag	407
C. Rechtmatige verwachtingen	413
§ 3. Factoren die zich tegen het honoreren van de verwachtingen verzetten	417
§ 4. Verhouding tot andere algemene rechtsbeginselen	418
I. Verhouding tot het legaliteitsbeginsel	418
A. De rechtspraak van de Raad van State	419
B. De rechtspraak van het Hof van Cassatie	422
II. Verhouding tot het veranderlijkheidsbeginsel	425
Afdeling 3. Conclusie	428
 HOOFDSTUK VI. DE HOORPLICHT	
Ann Coolsaet en Ingrid Opdebeek	429
 Afdeling 1. Begrip hoorplicht, bronnen, doel en grondslag	429
§ 1. Begrip	429
I. Begrip	429
II. Onderscheid met het recht van verdediging	432
A. Toepassingsgebied	433
B. Draagwijdte	433
C. Afwijkingsmogelijkheden	435
III. Onderscheid met andere vormen van individuele en collectieve consultatie	435
§ 1. Doel en grondslag	436
§ 2. Bronnen	437
I. Normatieve verplichting tot horen	437
II. Ongeschreven beginsel van behoorlijk bestuur	438
Afdeling 2. Toepassingsgebied van de hoorplicht	439
§ 1. Afwezigheid van een normatieve regeling	439
§ 2. Alleen individuele bestuurshandelingen	440
§ 3. Niet alle individuele bestuurshandelingen	441
I. Traditioneel toepassingsgebied	441
II. Verruimd toepassingsgebied	442
III. Hoorplicht telkens wanneer zorgvuldigheidsplicht dit vereist	446

§ 4. Uitzonderingen op de hoorplicht	446
I. Dringend karakter	446
II. Gebonden bevoegdheid en vaststaande feiten	448
§ 5. Concrete toepassingen	451
I. Voorbeelden in de relatie bestuur-ambtenaar	451
A. Preventieve schorsing	451
B. Beëindigen of wijzigen van een bepaalde functie	453
C. Overplaatsing en mutatie	454
D. Ambtshalve ontslag bij wijze van ordemaatregel	455
E. Ontslag van een op proef benoemd personeelslid of wegens een ongunstige beoordeling van de opleiding	455
F. Andere toepassingen in de relatie bestuur- ambtenaar	456
II. Voorbeeld in de relatie bestuur-contractueel overheidspersoneel	456
III. Voorbeeld in de relatie mandataris-bestuur	458
IV. Voorbeelden in de relatie burger-bestuur	458
A. Het ontnemen van een eerder verleend voordeel	458
B. Het weigeren van een voordeel dat de belangen van de bestuurde aanmerkelijk kan beïnvloeden	460
C. Gemeentelijke politiemaatregelen	460
V. Voorbeeld in de relatie bestuur-bestuur	462
Afdeling 3. Modaliteiten van de hoorplicht	462
§ 1. Algemeen	462
§ 2. Uitnodiging om zijn standpunt naar voor te brengen	463
§ 3. Tijdstip van het horen	464
§ 4. Voorafgaande mededeling van de feiten	465
§ 5. Voorafgaande mededeling van de voorgenomen beslissing en de juridische grondslag ervan	466
§ 6. Bijstand van of vertegenwoordiging door een raadsman naar keuze	467
§ 7. Redelijke termijn om het verweer voor te bereiden	467
§ 8. Inzage van het dossier	470
§ 9. Schriftelijk of mondeling verweer	471
§ 10. Voorwerp van het verhoor	472
§ 11. Bevoegde instantie voor het verhoor	472
§ 12. Proces-verbaal van verhoor	473
§ 13. Taalgebruik	474
Afdeling 4. Gevolgen van de hoorplicht	474
§ 1. Gevolgen voor de overheid	474
I. Gevolgen voor de beslissingsbevoegdheid	474

II.	Gevolgen voor de formele motivering van de beslissing	474
§ 2.	Gevolgen voor de bestuurse	475
I.	Gevolgen van het vrijwillig verzaken aan het recht om te worden gehoord	475
II.	Beginselen van behoorlijk burgerschap	475
Afdeling 5.	Rechtsbescherming bij schending van de hoorplicht	476
§ 1.	Bestuurlijke rechtsbescherming	476
§ 2.	Rechtsbescherming door de bestuursrechter	476
§ 3.	Rechtsbescherming door de burgerlijke rechter	477
Afdeling 6.	Conclusies	479
HOOFDSTUK VII. HET ONPARTIJDIGHEIDSBEGINSEL		
Stéphanie De Somer		483
Afdeling 1.	Inleiding: onpartijdigheid <i>versus</i> onafhankelijkheid en machtsafwending	483
Afdeling 2.	Algemene draagwijdte, krachtlijnen en toepassingsgebied van het onpartijdigheidsbeginsel	487
§ 1.	Partijdigheid vereist een rechtstreeks en persoonlijk belang, dat van diverse aard kan zijn	487
I.	Het moreel belang	487
II.	Het belang dat voortvloeit uit het onderhouden van bepaalde relaties	490
§ 2.	Het rechtstreeks en persoonlijk belang moet een invloed hebben uitgeoefend op de besluitvorming	491
I.	Algemeen	491
II.	Toepassing op adviesorganen	491
III.	Toepassing op getuigen	493
IV.	Loutere aanwezigheid van een partijdig persoon	493
V.	Rol van de devolutieve werking van het (georganiseerd) bestuurlijk beroep	494
Afdeling 3.	Vormen of bronnen van partijdigheid	495
§ 1.	Persoonlijke (subjectieve) <i>versus</i> structurele (functionele) partijdigheid	495
I.	Onderscheid	495
II.	Gevolgen voor de bewijslast?	501
§ 2.	Partijdigheid die voortvloeit uit reeds aangegane engagementen (beleidsmatige vooringenomenheid)	503
Afdeling 4.	Grenzen aan het onpartijdigheidsbeginsel	509
§ 1.	Behoorlijk burgerschap: de plicht tot wraking	509
§ 2.	Verenigbaarheid met de eigen aard en de eigen structuur van het bestuur	510

§ 3. Geen toepassing <i>contra legem</i>	515
§ 4. Situatie van een gebonden bevoegdheid	517
§ 5. Bijzondere voorwaarde in geval van een collegiaal orgaan	518
Afdeling 5. Is het onpartijdigheidsbeginsel van openbare orde?	520
Afdeling 6. Conclusie	520
 HOOFDSTUK VIII. DE REDELIJKETERMIJNEIS	
Ann Coolsaet en Ingrid Opdebeek	523
 Afdeling 1. Begrip en bronnen	523
Afdeling 2. Toepassingsgebied	526
§ 1. Bindende rechtsnorm bij afwezigheid van normatieve termijnen	526
§ 2. Aanvullende werking bij de schending van een termijn van orde	527
§ 3. Aanvullende werking ten aanzien van de verjaringstermijn in tuchtzaken	528
I. Toepassing van de redelijketermijneis in geval van schorsing of stuiting van de normatieve termijn bij samenloop met een strafrechtelijke vervolging	528
II. Toepassing van de redelijketermijneis binnen de lopende verjaringstermijn om de redelijke termijn doorheen de volledige tuchtprocedure te beoordelen	531
§ 4. Alle domeinen van het bestuursrecht	533
§ 5. Alle fasen van de procedure	534
§ 6. Alle adviserende, beslissende, uitvoerende, toezichthoudende en handhavende bestuursinstanties	536
Afdeling 3. Beoordeling van het al dan niet redelijk karakter van de termijn	537
§ 1. Beoordeling van de globale termijn en van eventuele deeltermijnen	537
§ 2. Beoordeling <i>in concreto</i>	537
§ 3. Criteria ter beoordeling van het al dan niet redelijk karakter van de termijn	538
I. Complexiteit van de zaak	539
II. Houding van de partijen	539
A. Houding van het bestuur	539
B. Houding van de bestuurde	541
III. Belang van de partijen bij de zaak	542
IV. Termijn benut door de strafrechtelijke instanties	543
V. Termijn benut door de Raad van State	545
Afdeling 4. Sanctie bij de schending van de redelijketermijneis	546

§ 1. Overzicht van de actiemogelijkheden bij schending van de redelijketermijneis	546
§ 2. Belang bij het middel dat de schending van de redelijketermijneis aanvoert	548
§ 3. Traditionele rechtspraak: de schending van de redelijketermijneis leidt tot bevoegdheidsverlies	551
§ 4. Evolutie in de rechtspraak: de schending van de redelijketermijneis leidt niet steeds tot bevoegdheidsverlies	553
Afdeling 5. Conclusies	557